

XII міжнародна науково-практична конференція: «Scientific theories and practices as an engine of modern development»
28 лютого – 1 березня 2024 (Братислава, Словачія)

Секція – історія

ВИБОРЧИЙ КАПІТУЛЯРІЙ 1526 Р. ТА ПОЗИЦІЯ ЧЕСЬКИХ СТАНІВ

Андрусяк Ярослав Ярославович
к.і.н. (Ph.D), доц., доцент кафедри
Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби,
факультету історії та міжнародних відносин,
ВДНЗ «Ужгородський національний університет», Україна
yaroslav.andrusyak@uzhnu.edu.ua

На кінець XV - поч. XVI ст. «капітулярії» чи «капітуляції» (від лат. capitulum, capitulare; від лат. caput – голова) – це виборчий документ, який підписував кандидат на трон. Виборчою капітуляцією претендент давав згоду на прийняття посади, а також брав на себе зобов'язання щодо задоволення інтересів станів надаючи чи підтверджуючи їм права і свободи [1]. Також практикувалися і королівські грамоти (коронаційний реверс), яким монарх перед коронацією обіцяв станам підтвердження їх прав і свобод [2, с. 131-135].

За правління у Чеському королівстві династії Ягеллонів (1471–1526 рр.) стани домоглися підтвердження своїх прав і свобод, що були узаконені в «Земському статуті Владислава II Ягеллона (1500 р.)». Чеські пани та шляхта домоглися права обирати короля та затверджувати спадкоємця чеської корони. Після смерті останнього Ягеллона на чеському престолі Людовіка II (1506–1526), який загинув у битві при Могачі у 1526 р., постало питання про вибори нового короля [3, с. 29-30].

Основним претендентом на корону Св. Вацлава був Фердинанд Габсбург (1503–1564). Також претендентами були представники польсько-литовської династичної лінії Ягеллонів Сигізмунд I Старий (1506–1548) та роду баварських Віттельсбахів Вілем (1493–1550) і Людвік (1495–1545), сини померлого герцога Альбрехта Віттельсбаха. На вільних виборах земель Чеської корони 23 жовтня 1526 р. Фердинанда було обрано чеським королем [4, с. 36-37]. Вже 25 жовтня 1526 р. стани прийняли рішення, що новий король має підтвердити права і свободи станів виборчою капітуляцією [5, с. 33].

Виборча капітуляція являла собою сукупність вимог станів, згідно з якими король повинен був прислухатися до свого уряду і зобов'язувався поважати всі умови, що були визначені станами у Чехії (Богемії), Моравії та Силезії. Виборча капітуляція мала силу закону, так само як земські укази, судові рішення чи постанови з'їздів, вносилися до актових книг (земських реєстрів) і була обов'язковою для дотримання як королем та і станами [6, с. 51;

7, с. 88]. Була створена комісія з представників станів Чехії, Моравії та Силезії, яка мала підготувати текст виборчого капітулярію [8, с. 31]. Щоб відвернути конфронтацію між станами та новим королем, було вирішено піти на переговори [9, с. 71; 10, с. 28].

Земський з'їзд підготував чеським делегатам перелік вимог, які прибули до Відня 1 грудня 1526 р. Представники чеських станів вважали своїм обов'язком переконати короля в правах станового представництва. Король Фердинанд I, натомість, вважав перемогу на королівських виборах остаточним успіхом і більше не хотів йти на поступки станам. За такої ситуації виникла досить напружена атмосфера, яка могла призвести до провалу Віденських переговорів.

Фердинанд I мав зобов'язатися заявити, що був обраний шляхом вільних виборів, не зважаючи на спадкові права, що суперечило його обранню в Моравії та Силезії. Мав схвалити рішення станів, яке полягало в тому, що наступник короля не може бути обраним і коронованим, допоки живий сам Фердинанд I. Стани також вимагали, щоб король визнав абсолютну обов'язковість виборчої капітуляції. Король мав зобов'язатися: нікого не звільняти із земських відомств, не порушувати земські свободи, поважати станову солідарність, мати головну резиденцію у Чеському королівстві, не користуватиметься послугами іноземних радників у вирішенні питань земель Чеської корони, буде надавати перевагу чеським урядовцям у вирішенні питань королівства, покриє королівські борги, поважатиме релігійну свободу католиків та утраквістів [6, с. 52; 9, с. 76-79].

За таких обставин Фердинанд I не мав наміру повністю схвалювати виборчу капітуляцію і намагався вилучити якомога більше умов. Хоча король погодився з вимогою станів щодо вільних виборів та з деякими іншими положеннями, але відмовлявся визнавати виборчу капітуляцію в її повному обсязі. Позиція короля полягала в тому, щоб стани не вимагали від нього виконання тих умов, які б нашкодили його владі [6, с. 53].

Представники станів Моравії прибули до Відня на декілька днів пізніше і розпочали переговори з королем 12 грудня 1526 р. Хоча представники станів Моравії притримувалися тих же переконань, що й стани Чехії, але у питаннях формулювання вимог і способі їх реалізації були деякі відмінності. На відміну від станів Чехії, вони вимагали дотримання принципу релігійної свободи. Друга відмінність полягала в тому, що моравські стани проявили поступливість і прийняли нечіткі обіцянки короля [6, с. 53-54; 7, с. 93].

За таких обставин 15 грудня 1526 р. новий чеський король Фердинанд I видав виборчий капітулярій, у якому обіцяв чеським станам підтвердження привілеїв. Запис Фердинанда I дослівно збігається із виборчим капітулярієм короля Людовіка II Ягеллона виданим у 1509 р. Спочатку документ був виданий латиною, а пізніше у 1528 р., чеською мовою, оскільки, Фердинанд в цей час ще не мав королівської печатки і підтвердив виборчий капітулярій печаткою архикнязя [5, с. 34].

Лише в січні 1527 р. до Відня прибула делегація станів Силезії. Король виявив таку ж непоступливість, і переговори закінчилися його нечіткими

обіцянками. Це було наслідком того, що стани Силезії, як і стани Моравії, також визнали спадкові права Фердинанда на чеський трон [6, с. 53-54].

Висновки. Чеські королівські вибори восени 1526 р. стали значним успіхом для станової дипломатії, а умови, закріплені у виборчому капітулярії, надавали достатньо гарантій для збереження переваги станів у системі станово-представницького управління. Однак, під час виборів Фердинанда I стани не змогли усвідомити критичний стан ситуації та наслідки до яких можуть призвести їхні протистояння, а саме тенденції до централізації влади. Розбіжності станів у питанні щодо юридичного визнання влади Габсбургів відобразилися у виборчих капітуляріях трьох делегацій. Стани Чехії офіційно не визнавали рішення станів Моравії та Силезії про прийняття Фердинанда I королем на спадкових правах. У свою чергу стани Моравії включили до своєї виборчої капітулярії ряд вимог, які були спрямовані проти претензій станів Чехії. Очевидним був той факт, що політичне протистояння з Фердинандом I стани Моравії та Силезії програли не під час переговорів у Відні, а раніше, коли, на противагу станам Чехії, визнали Фердинанда законним спадкоємцем престолу. З точки зору політики станів це було великою помилкою.

Список літератури

1. Капітулярії. *Юридична енциклопедія: [у 6 т.]* / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3. 792 с. Режим доступу: https://leksika.com.ua/13870520/legal/kapituljariyi#google_vignette
2. Bílý J. Volební kapitulace (korunovační revers). In Karel Schelle, Jaromír Tauchen. *Encyklopedie českých právních dějin*. 1. vydání. Plzeň-Ostrava: Aleš Čeněk, 2020. S. 131-137.
3. Andrusyak Ya. The opposition of the Ottoman Empire and the Holy Roman Empire in Central and Eastern Europe and the position of the Czech szlachta (the end of the XVth – the 30-ies of the XVIth century). «*Skhidnoievropejskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]* / [chief editor Vasyl Plynyskyi]». Drohobych, 2020. Issue 15. Vol. 3. P. 23–34.
4. Míka A. Stoletý zápas o charakter českého státu: 1526-1627. Praha: Statní pedagogické nakladatelství, 1974. 189 s.
5. Rauscher R. Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve státech střední Evropy. Bratislava-Praha: Právnická fakulta university Komenského; Fr. Řivnáč, 1925. Svazek 9. 155 s.
6. Janáček J. České dějiny: Doba předbělohorská. Kniha I, 1526-1547. Praha: Academia, 1971. Díl 1. 284 s.
7. Čechura J. České země v letech 1526–1583: První Habsburkové na českém trůně I. Praha: Libri, 2008. 324 s.
8. Vorel P. Velké dějiny zemí Koruny české VII.: 1526-1618. Nakladatel: Paseka 2005. 640 s.
9. Rezek A. Zvolení a korunování Ferdinanda I. za krále Českého. Praha, 1877. 123 s.
10. Tomek V.-V. Dějepis města Prahy. Praha: Nákl. F. Řivnáče, 1897. Díl XI. 461 s.